

İCTİHÂD (3)

(...dünden devam)

“Kıyâsı kabul etmeyenler, kıyâsın harâm olduğu görüşlerini yine kıyâs ile tesbit ediyorlar. Bu da bir çelişkidir.”

İctihâdın geniş anlamı, çok geçmeden dar mânâyâ dönüşmüş, yalnız bazı hususlarda fikir yürütmeğe ve bunu başkalarına kabul ettirmeğe yetkili kimselere özgü bir hak olarak görülmeğe başlanmıştır. Bu noktada kelâmcılarla fıkıhçılar arasında bir görüş ayrılığı belirmiştir. Bugün de taklîd yoluyla kurtuluşa ulaştıran imana ulaşamayacağı görüşünde olan kelâmcılar vardır. Fakat fıkıhçıların çoğu, asırlardan beri az çok mukal-liddirler. Asıl geniş ve gerçek anlamda ictihâd hakkı, sadece dört mezheb kurucusu olarak bilinen imamlara verilmiştir. Bunlar, *Kur'ân*, *Sünnet*

,
Kıyâs,
İstihsân

,
İstislâh

,
İstishâb

vb. delîllerden yararlanarak sorunlarını çözmüşlerdi. Bunlardan sonra fıkıhın esas prensiplerini (usûl) koymuş ve esas metinleri (nusûs) yazmış olan üstâdlar gibi ayrıntıları (fürû'u) belirleyerek aynı rolü oynayanlar gelmiştir.

Mezheb kurucusunun bir sözünde zımnen bulunan bir görüşe *vech* denilir. Konulmuş kurallara dayanarak sorulan sorulara cevap (fetvâ) veren fakîhler gelir ki bunlara

müctehid bi'l-fetvâ

denilir. Bütün mücte-hidler de bir bakıma

müftî

dirler ama sonuncular, müctehid değil, sadece müftîdirler.

Genel durum böyle olmakla beraber zaman zaman ortaya çıkan bilginler, bu taklîd kabuğunu kırmış ve ictihâdın asıl anlamına dönüp, ictihâd yapmışlardır. Bunlardan biri Ahmed ibn

Teymiyye, diğeri Celâlu'd-dîn Süyûtî (ölm. 911/1505) dir. Her devirde en az bir müctehidin bulunması gerektiğini söyleyen Süyûtî, her devirde bir müceddidin çıkması gerektiği kanısındadır.

Her ne kadar mukallidler arasında ictihâd kapısının kapandığı kanısı yaygın ise de Peygamber'in açtığı yolu hiç kimsenin kapatma hakkı yoktur. Yeni sorunlara İslâm damgasını vurma yöntemi olan ictihâd, İslâm gibi Kıyâmete dek sürecektir. Nitekim çeşitli zamanlarda müctehid niteliği taşıyan ve ictihâd yapan bilginler çıkmıştır. Son çağda Efgânî'yi, talebesi Abduh'u ve onun talebesi Reşîd Rızâ'yı bu müctehidler arasında sayabiliriz. Şî'îler arasında da ictihâd sürmektedir ve her zaman mutlak müctehidler vardır^[1].

[1] Bkz. D. B. Macdonald, İslâm Ansiklopedisi, İctihâd maddesi, 5/927-928